ISSN-2278-0939

संपादक – प्रा. डॉ. मिलिंद कसबे

• वर्ष २ रे • अंक २ रा • एप्रिल–मे–जून २०१३

• स्वागतमुल्य ३० रु.

लोकसंस्कृती विकास

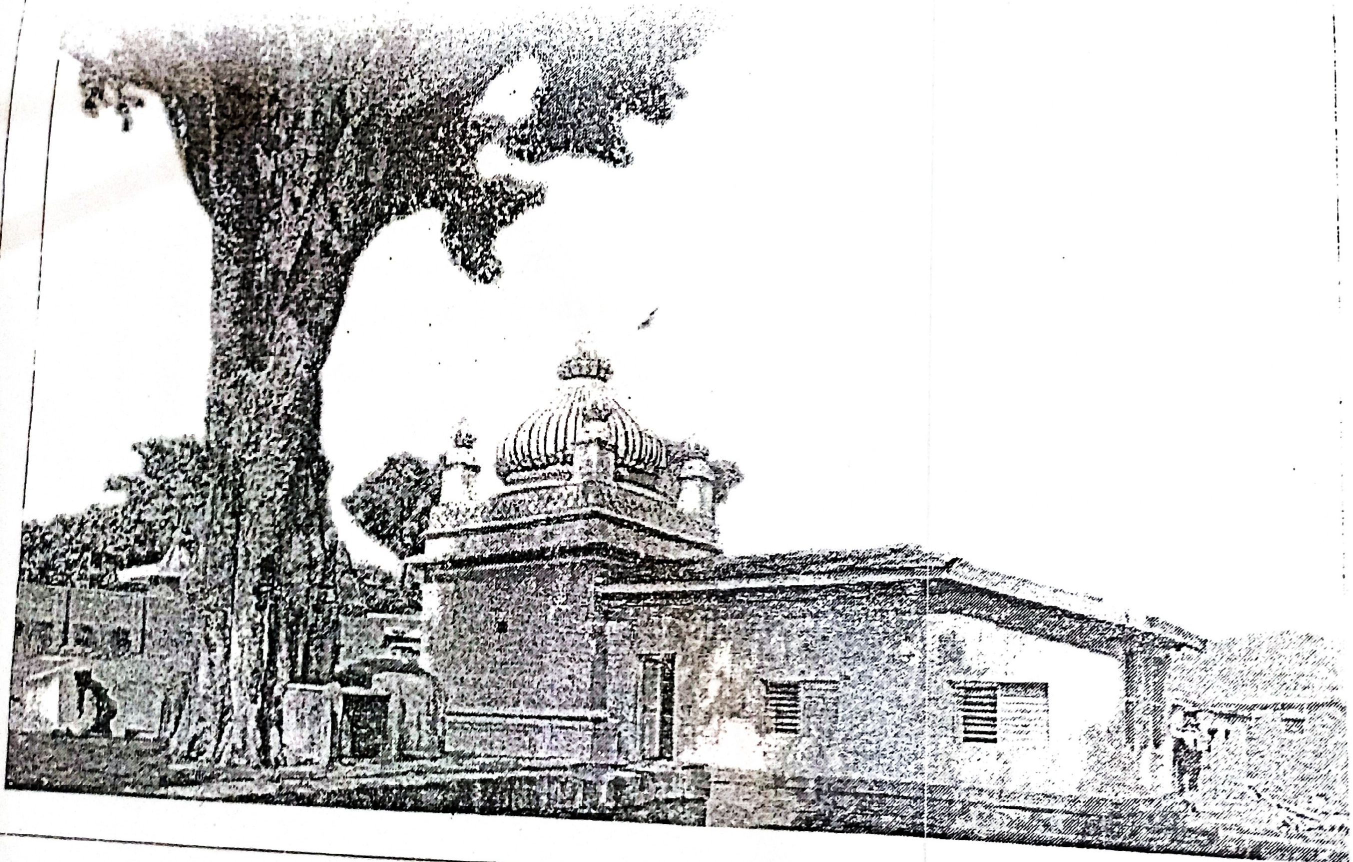

Nutan
Rajapur, Tal. Sangamner

Scanned with ACE Scanner

या अंकात...

- शिक्षण आणि ग्रामीण जीवनातील परिवर्तन

  डॉ. नागनाथ कोत्तापल्ले ०६
- कोसलाची पन्नास वर्षे

  प्रा.विनायक कुटे ०९
- संघर्षशील मराठी साहित्यिक

  सात्तापा चव्हाण १२
- मातृदेवता यल्लमाविषयक

  प्रा. नवनाथ शिंदे १५
- गुरव समाज

  डी. एन. सूर्यवंशी १८
- रयतेचा कैवार घेणारे

  प्रा. बी. एन. देवकाते २१
- ग्रामीण कवितेतील विठोबा

  मंगल हांडे २४
- मराठी साहित्य काही लेखनसंबंध

  डॉ. अशोक शिंदे २९
- महाराष्ट्रातील प्रमुख बौद्ध लेण्या व संशोधन केंद्रे

  सुधीर धिवार ३२

Scanned with ACE Scanner

पांडुरंग, विठोबा, पंढरपूर या ग्राम...

दिसून येतो.

१९९७ मध्ये आलेल्या ना. धों. महानोरांच्या पालखीच्या अभंगातून निसर्ग, रानाची झालेली पानझड कवी व्यक्त करतो. दुष्काळाने रानाबरोबरच कवीचे मनह करपून गेले आहे. सावत्याचा मळा ओस झाला आहे. त्यामुळे माणसातली माणूसकीच संपुष्टात आली आहे. या अभंगातून कवी बदलत्या ग्रामाचे दर्शन घडवितो. बदलत्या ग्रामातील समस्या चर्चेत आणतो. राजकीय व्यवस्थेवर टीका करतो. आबादानी होण्याची आशा व्यक्त करतो. जगाच्या कल्याणासाठी पुन्हा एकदा जन्माला येण्याची विनंती करतो.

'पुन्हा जन्मा घाला एकदा ज्ञानोबा
देशाचा विठोबा विश्वरूप'

हाल आणि बहिणाबाईंच्या कवितेशी नाते सांगणारी विठ्ठल वाघ यांची कविता आहे. आपल्या वावराला शिवारालाच पंढरी मानणारा शेतकरी गावातील इतर वारकऱ्यांना सांगतो–

'अखाळीते जारे तुमी माहा वावर पंढरी
हाले भळांच्या पानात झेंडी इठोबाची ववरी'

पंढरीचा विठोबा चराचरात भरलेला आहे. कधी कवीला तो शेतकऱ्यात दिसतो, कधी त्याच्या कष्टात, तर कधी पावसात.

'पाऊस विठ्ठल सरी वारकरी

Scanned with ACE Scanner

सांस्कृतिक लोकपरंपरा म्हणून 'अभंग' आधुनि कवितेत आणतात असे नाही तर शेतकऱ्याचे जीव त्यांचे दुःख, त्यांचे कष्ट, त्यांचे शोषण अधोरेखित करू १९८० नंतरच्या आधुनिक जीवनातील समस्या कविते शब्दांकित करतात. त्यासाठी विठोबा, पंढरपूर य प्रतिमा, प्रतिकांचा वापर करून काव्यातील शोषण दुःख, कष्ट यातील दाहकता तीव्र करतात. त्यामु त्यातील विद्रोहाची तीव्रता वाचकाला जाणवते. ग्रामनि जाणिवा व्यक्त करणाऱ्या या कविता वाचकाल चिंतनशील बनवितात.

कवी श्रीकांत देशमुख हे तर ग्रामीण साहित्याची पताका हाती घेतलेले ,कुणब्याचे दुःख मांडणारे सच्चे वारकरी आहेत असे वाटते. त्यांची कवित मर्ढेकरांच्या काव्याच्या तुलनेत कुठेही कमी आहे अस वाटत नाही.

संदर्भसूची

१. वा. ल. कुलकर्णी, 'आकंठ', दिवाळी २००३- अभंगओवी विशेषांक, संपा-राजा व चोरमुले.

२. डॉ. नागनाथ कोत्तापल्ले, श्रीकांत देशमुख, 'बळीवंत', शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर, पहिल आवृत्ती १९९७.

Scanned with ACE Scanner